

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

1. Ἐναρξη
2. Ὁμάδα Α' ἀντιφώνου (Εἰρηνικά, εὐχή - ἐκφώνηση, ἀντίφωνο)
3. Ὁμάδα Β' ἀντιφώνου (μικρά συναπτή, εὐχή, ἐκφώνηση, ἀντίφωνο)
4. Ὁμάδα Γ' ἀντιφώνου (μικρά συναπτή, εὐχή, ἐκφώνηση, ἀντίφωνο)
5. Εἴσοδος (εὐχή εἰσοδική, ἀπολυτικά και τό κοντάκιο)
6. Τρισάγιο
7. Ἀναγνώσματα (Εὐαγγέλιο)
8. Ἡ Μεγάλη Ἐκτενής (αἰτήματα, εὐχή)
9. Δεήσεις ὑπέρ τῶν Κατηχουμένων
10. Δεήσεις ὑπέρ τῶν Πιστῶν
11. Προσκομιδή (Μεγάλη Εἴσοδος) - χερουβικό, εὐχή, πάντων ὑμῶν
12. Πληρωτικά, αἰτήσεις, εὐχή Προσκομιδῆς
13. Ἀσπασμός, Σύμβολο
14. Ἁγία Ἀναφορά, α) πρόλογος, β) ἐπινίκιος ὕμνος, γ) ἰδρυτικοί λόγοι, δ) καθαγιασμός, ε) δίπτυχα
15. Κυριακή Προσευχή
16. Κεφαλοκλισία
17. Ὑψωσις, μελισμός, ἔνωσις, μετάληψις
18. Εὐχαριστία
19. Ἀπόλυσις

ΕΚΤΕΝΕΣ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

1. Έναρξη - Εύλογημένη ή βασιλεία...
2. Η μεγάλη συναπτή ("είρηνικά")
3. Εύχή α' αντιφώνου - έκφώνηση
4. Τό α' αντίφωνο ή ό ρβ' ψαλμός
5. Μικρά συναπτή
6. Εύχή β' αντιφώνου - έκφώνηση
7. «Ό μονογενής...». Τό β' αντίφωνο - ή ό ρμε' ψαλμός
8. Μικρά συναπτή
9. Εύχή γ' αντιφώνου - έκφώνηση.
10. Τό γ' αντίφωνο - ή οί μακαρισμοί
11. Η είσοδος μετά τοῦ Εὐαγγελίου ("μικρά είσοδος")
Εύχή τῆς είσόδου
12. Τό είσοδικό
13. Τά άπολυτίκια
14. Τό κοντάκιο
15. Εύχή τοῦ τρισαγίου - έκφώνηση
16. Τό τρισάγιο
17. Προκείμενο τοῦ άποστόλου.
18. Άποστολικό ανάγνωσμα
19. Εύχή πρό τοῦ Εὐαγγελίου.
Άλληλουάριο.
20. Εὐαγγελικό ανάγνωσμα
21. Όμιλία
22. Η έκτενης
23. Η εύχή τῆς έκτενοῦς - έκφώνηση
24. Οί δεήσεις ὑπέρ τῶν κατηχουμένων
25. Η εύχή ὑπέρ τῶν κατηχουμένων - έκφώνηση
26. Μικρά συναπτή - "Σοφία"
27. Εύχή πιστῶν α' - έκφώνηση
28. Μικρά συναπτή - "Σοφία"
29. Εύχή πιστῶν β' - έκφώνηση
30. Ό χερουβικός ὕμνος
31. Είσοδος τῶν τιμίων δώρων ("μεγάλη είσοδος")
32. Πληρωτικά
33. Εύχή τῆς προσκομιδῆς - έκφώνηση
34. Άσπασμός τῆς εἰρήνης
35. Τό σύμβολο τῆς πίστεως
36. Άποστολική εύλογία («Η χάρις...»)
37. Ό είσαγωγικός διάλογος
 - "Άνω σχῶμεν τάς καρδίας"
 - "Έχομεν πρός τόν Κύριον"
 - "Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ"
 - "Άξιον καί δίκαιον"
38. Η εύχή τῆς Άναφορᾶς
 - Πρόλογος
 - Ἐπινίκιος ὕμνος
 - Άνάμνησις
 - Ἐπίκλησις
 - Δίπτυχα
 - Τελική εύλογία ("Καί ἔσται τά ἐλέη...")
39. Συναπτή («Πάντων τῶν άγίων μνημονεύσαντες...»)
40. (Τά δεύτερα πληρωτικά)
41. Εύχή πρό τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» - έκφώνηση
42. Η Κυριακή προσευχή - έκφώνηση
43. Εύχή κεφαλοκλισίας - έκφώνηση
44. Ὑψωσις τοῦ άγίου ἄρτου
 - Εύχή ὑψώσεως
 - «Τά άγια τοῖς άγίοις»
45. Κοινωνικόν
 - Μελισμός
 - Πλήρωμα ποτηρίου
 - Ζέον
 - Κοινωνία κλήρου
 - «Μετά φόβου Θεοῦ...»
 - Κοινωνία λαοῦ
 - Εὐλογία («Σῶσον ό Θεός...»)
46. «Πληρωθήτω...»
47. «Όρθοί· Μεταλαβόντες...»
48. Εύχή εύχαριστίας - έκφώνηση
49. Εύχή όπισθάμβωνος
50. "Εἴη τό όνομα..."
51. Εὐλογία («Εὐλογία Κυρίου...»)
52. Απόλυση

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Βαρβερινό Εύχολόγιο 336

(Η' αιών)

Όμοιότητες και διαφορές

τῶν δύο Λειτουργιῶν

Και οἱ δύο Λειτουργίες Χρυσοστόμου -

Βασιλείου 20 εὐχές

A) Οἱ ἑπτὰ συμπύπτουν

1. Οἱ τρεῖς τῶν ἀντιφώνων
2. Ἡ εὐχή τῆς καθέδρας τοῦ θυσιαστηρίου
3. Ἡ εὐχή τῆς ἐκτενοῦς
4. Ἡ εὐχή τοῦ Χερουβικοῦ
5. Ἡ εὐχή τῆς ὑψώσεως «Πρόσχες Κύριε...»

B) Τέσσερις διάφορες, ἀλλά ἀργότερα ἐπικράτησαν αὐτές τοῦ Μεγάλου Βασιλείου

1. Εὐχή προθέσεως
2. Εὐχή εἰσόδου
3. Εὐχή τρισαγίου
4. Εὐχή ὀπισθάμβωνος

1. Μέχρι τὰ κατηχούμενα κοινές εὐχές
2. Τὰ διακονικά, οἱ ἐκφωνήσεις καί οἱ ἀπαντήσεις τοῦ λαοῦ κοινά
3. Τοῦ Μεγάλου Βασιλείου τελεῖται δέκα φορές τό χρόνο, τίς ἐπίσημες μέρες
4. Τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἶναι θεολογικότερη καί ἐκτενέστερη καί στό ἀρχαιότερο λειτουργικό χειρόγραφο πρώτη
5. Ἡ Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὡς μεγαλυνάριο μετά τὰ δίπτυχα καί τό «Ἐξαιρέτως»... ἔχει τό «Ἐπί σοί χαίρει...» καί ὄχι τό «Ἄξιόν ἐστιν...»
6. Ἡ ἄναφορά στό Μέγα Βασίλειο γίνεται στόν Πατέρα. Στόν Χρυσόστομο ἔχουμε δύο στάδια, ἓνα πρός τόν Πατέρα καί ἓνα πρός τὰ ἄλλα δύο ἀγιοτριαδικά πρόσωπα

Γ) Ἐννέα εὐχές σαφῶς διάφορες: εἶναι ἀρχαιότερες καί ἀνήκουν στήν πρό τοῦ Η' αἰῶνα μορφή τῆς Λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου.

1. Ἡ εὐχή ὑπέρ τῶν κατηχουμένων «Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ ἐν οὐρανοῖς κατοικῶν...»
2. Ἡ α' εὐχή τῶν πιστῶν «Σύ, Κύριε, κετέδειξας ἡμῖν τό μέγα τοῦτο τῆς σωτηρίας μυστήριον...»
3. Ἡ β' εὐχή τῶν πιστῶν «Ὁ Θεός, ὁ ἐπισκεψάμενος ἐν ἐλέει καί οἰκτιρμοῖς...»
4. Ἡ εὐχή τῆς προσκομιδῆς «Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ κτίσας ἡμᾶς...»
5. Ἡ μεγάλη εὐχή τῆς ἄναφορᾶς «Ὁ ὢν, δέσποτα, Κύριε Θεέ, Πάτερ παντοκράτωρ...»
6. Ἡ εὐχή πρό τοῦ «Πάτερ ἡμῶν ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ Θεός τοῦ σώζειν...»
7. Ἡ εὐχή τῆς κεφαλοκλισίας «Δέσποτα Κύριε, ὁ Πατήρ τῶν οἰκτιρμῶν...»
8. Ἡ εὐχή τῆς εὐχαριστίας μετά τήν θεία μετάληψη «Εὐχαριστοῦμεν σοι, Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ἐπί τῇ μεταλήψει...»
9. Ἡ εὐχή ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ «ἐν τῷ συστεῖλαι τὰ ἅγια» «Ἦνυσται καί τετέλεσται ὅσον εἰς τήν ἡμετέραν δύναμιν...»

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΝΗΣΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

A) Ἡ ἐποχή τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἶναι ἡ ἐποχή λειτουργικῆς δημιουργίας

B) Ἐξωτερικὲς μαρτυρίες

1. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στὸν «Ἐπιτάφιό» του λέγει ὅτι στίς ποιμαντικὲς δραστηριότητες τοῦ Μεγάλου Βασιλείου περιλαμβάνονται «*εὐχῶν διατάξεις καὶ εὐκοσμίαι τοῦ θήματος*»
2. Ἀρχὲς τοῦ Ε' αἰώνα ὁ Φαύστος ὁ Βυζάντιος στὸ ἔργο του «*Ἱστορία τοῦ Ἀρμενικοῦ ἔθνους*» γνωρίζει τὴ Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου, καὶ παραθέτει κείμενο ἀπὸ τὴν ἁγία Ἀναφορά
3. Περί τὸ 520 ὁ διάκονος Πέτρος γράφοντας ἐπιστολική πραγματεία ἐκ μέρους τῶν μοναχῶν τῆς Σκυθίας πρὸς τὸν Φουλγέντιον καὶ ἄλλους ἐπισκόπους τῆς Ἀφρικῆς ἀναφέρεται στὴν «*εὐχή τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου*» τοῦ «*μακαρίου Βασιλείου ἐπισκόπου Καισαρείας*» καὶ παραθέτει μᾶλλον ἀπὸ μνήμης ἀπόσπασμά της. Μαρτυρεῖ ἐπίσης ὅτι «*σχεδὸν ὀλόκληρος ἡ Ἀνατολή χρησιμοποιοεῖ*» τὴ Λειτουργία αὐτή
4. Λεόντιος ὁ Βυζάντιος περί τὸ 540 θεωρεῖ τὴ Λειτουργία αὐτὴ θεόπνευστο κείμενο
5. Ἡ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος (692) στὸν 32° κανόνα ἐπικαλεῖται τὴν αὐθεντία της γιὰ νὰ καταδείξει ἐσφαλμένη τὴν πράξη τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, πού προσέφερε ἄκρατο οἶνο στὴ θεία Εὐχαριστία
6. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (750) καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (787) ἀναφέρονται στὸν ὄρο πού χρησιμοποιοεῖ ὁ Μέγας Βασίλειος γιὰ τὴ δήλωση τῶν τιμίων δώρων πρὸ τοῦ καθαγιασμοῦ των «*τά ἀντίτυπα τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ*». Ὁ Δαμασκηνός ἀόριστα λέγει «*ὡς ὁ θεοφόρος ἔφη Βασίλειος*», ὑπονοώντας βεβαίως τὴν παραπάνω φράση

Γ) Ἐσωτερικὲς μαρτυρίες

1. Γλῶσσα, θεολογία κοινὴ μὲ τὰ ἄλλα τὰ ἔργα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΕΣ ΚΑΤΗΧΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

†386

Sources Chretiennes 126

A) Περιγραφή τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Λειτουργίας ἀπό τόν ἅγιο Κύριλλο - Ἄρχαισμοί.

(Πέμπτη Μυσταγωγική Κατήχηση)

- Περιγράφει μόνο τή Λειτουργία τῶν πιστῶν, διότι ἀπευθύνεται σέ νεοφώτιστους οἱ ὅποιοι δέν μποροῦσαν νά παρακολουθήσουν τό τμήμα αὐτό.
- Στήν τέταρτη Μυσταγωγική Κατήχηση μιᾶ γενικά γιά τή θεία Εὐχαριστία καί στήν πέμπτη δίδει τό διάγραμμα τῆς θείας Λειτουργίας. Στίς κατηχήσεις αὐτές διασώζονται οἱ ἀρχαιότερες μαρτυρίες γιά ὀρισμένα σημεῖα τῆς θείας Λειτουργίας.
- Γιά πρώτη φορά μαρτυροῦνται ἡ χερνιψία, ὁ ἐπινίκιος ὕμνος, μετά τοῦ προλόγου του, ἡ ἐκφώνηση «τά ἅγια τοῖς ἀγίοις» καί ἡ ἐρμηνεία της, «Ἡ Κυριακή Προσευχή», ἡ εὐχαριστήρια εὐχή μετά τή μετάληψη, οἱ κεκοιμημένοι στά δίπτυχα, ὁ ξεχωριστός τρόπος κοινωνίας.
- Δέν ἀναφέρονται οἱ ἰδρυτικοί λόγοι. Ἀπό τή Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου φαίνεται ὅτι δέν παρελείποντο στήν ἱεροσολυμιτική πράξη.

B) Διάγραμμα Λειτουργίας τῶν Πιστῶν

- **Χερνιψία:** Ἔχει πρακτική σκοπιμότητα, ἀλλά καί συμβολική σημασία, ἀφοῦ δηλώνει τήν καθαρότητα τῆς ψυχῆς πρὶν τήν τέλεση τοῦ μυστηρίου. «Σύμβολον τοῦ δεῖν ἡμᾶς πάντων καθαρεύειν τῶν ἀμαρτημάτων τε καί ἀνομημάτων»
- **Ἄσπασμός:** «Τό φίλημα τοῦτο ἀνακίρνησι τάς ψυχάς ἀλλήλας». «Τό φίλημα διαλλαγή ἐστι»
- «Ἄνω τάς καρδίας»
- «Ἔχομεν πρὸς τόν Κύριον»
- «Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ»
- «Ἄξιον καί δίκαιον»
- Πρόλογος ἐπινικίου: «Μνημονεύομεν οὐρανοῦ, καί γῆς, καί θαλάσσης, ἡλίου καί σελήνης, ἄστρων καί πάσης κτίσεως λογικῆς τε καί ἀλόγου, ὀρατῆς τε καί ἀοράτου...»

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΘΕΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ [4]

- Ἐπινίκιος: «*Μνημονεύομεν καί τῶν σεραφείμ, ἃ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ ἐθεάσατο Ἡσαΐας... Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ*»
- Ἐπίκληση (μεταβολή τῶν δώρων)
Εἶναι πραγματική καί γίνεται «*διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*»

«Παρακαλοῦμεν τόν φιλόανθρωπον Θεόν τό ἅγιον Πνεῦμα ἐξαποστεῖλαι ἐπί τά προκείμενα, ἵνα ποιήσῃ τόν μέν ἄρτον σῶμα Χριστοῦ, τόν δέ οἶνον αἷμα Χριστοῦ· πάντα γάρ οὗ ἄν ἐφάψῃται τό ἅγιον Πνεῦμα, τοῦτο ἁγιασται καί μεταβέβληται»

- Δίπτυχα. ζώντων καί τεθνεώτων. Οἱ ὑπέρ τῶν τεθνεώτων ἱκετευτικές δεήσεις εἰσάγονται στή θεία Λειτουργία τήν ἐποχή τοῦ Κυρίλλου.
«*Μεγίστην ὄνησιν πιστεύοντες ἔσεσθαι ταῖς ψυχαῖς*».
- Κυριακή Προσευχή
- «*Τά ἅγια τοῖς ἁγίοις*» «*Ἅγια τά προκείμενα, ἐπιφοίτησιν δεξάμενα ἁγίου Πνεύματος, ἅγιοι καί ὑμεῖς, Πνεύματος ἁγίου καταξιωθέντες*».
- Κοινωνικό Ἄρχαῖο «*Γεύσασθε καί ἴδετε, ὅτι χρηστός ὁ Κύριος*» (ψαλμ.33). «*Γευόμενοι γάρ οὐκ ἄρτου καί οἴνου γεύεσθε, ἀλλά ἀντιτύπου σώματος καί αἵματος Χριστοῦ*».
- Τρόπος Κοινωνίας «*Μή τεταμένοις τοῖς τῶν χειρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδέ διηρημένοις τοῖς δακτύλοις ἀλλά τήν ἀριστεράν θρόνον ποιήσας τῇ δεξιᾷ, ὡς μελλούση βασιλεία ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μή ἀνατείνων τάς χεῖρας, ἀλλά κύπτων καί τρόπῳ προσκυνήσεως καί σεβάσματος λέγων τό «Ἄμήν»*».
- Εὐχαριστήρια εὐχή
μετά τή μετάληψη «*Εἶτα ἀναμείνας τήν εὐχήν εὐχαρίσσει τῷ Θεῷ τῷ καταξιώσαντί σε τῶν τηλικούτων μυστηρίων*»

ΤΑ ΑΝΤΙΦΩΝΑ

Πρώτο αντίφωνο: Ψαλμος 91ος

1. Ἀγαθόν τό ἐξομολογεῖσθαι... Ὑψιστε (στίχος 2).
Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...
2. Τοῦ ἀναγγέλλειν τό πρωῖ... κατά νύκτα (στίχος 3).
Ταῖς πρεσβείαις...
3. Ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ μετ' ὠδῆς ἐν κιθάρα (στίχος 4).
Ταῖς πρεσβείαις...
4. Ὅτι εὐθύς Κύριος... ἀδικία ἐν αὐτῷ (στίχος 16).
Ταῖς πρεσβείαις...
5. Δόξα καί νῦν
Ταῖς πρεσβείαις...

Δεύτερο αντίφωνο: Ψαλμός 92ος

1. Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν... περιεζώσατο (στίχος 1α).
Σῶσον ἡμᾶς...
2. Καί γάρ ἐστερέωσε... σαλευθήσεται (στίχος 1β).
Σῶσον ἡμᾶς...
3. Τά μαρτύριά σου ἐπιστώθησαν σφόδρα (στίχος 5α).
Σῶσον ἡμᾶς...
4. Τῷ οἴκῳ σου πρέπει... ἡμερῶν (στίχος 5β).
Σῶσον ἡμᾶς...
5. Δόξα καί νῦν
Ὁ μονογενής...

Τρίτο αντίφωνο: Ψαλμός 94ος

1. Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα... Σωτήρι ἡμῶν (στίχος 1).
Τό ἀπολυτίκιον
2. Προφθάσωμεν τό πρόσωπον... ἀλαλάξωμεν αὐτῷ (στίχος 2).
Τό ἀπολυτίκιον.
3. Ὅτι Θεός μέγας Κύριος καί βασιλεύς μέγας ἐπί πᾶσαν τὴν γῆν (στίχος 3).
Τό ἀπολυτίκιον.

«Τά Ἀντίφωνα τῆς λειτουργίας εἰσὶ τῶν προφητῶν αἱ προρρήσεις προκαταγγέλλουσαι τὴν παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, βοώντων · «ὁ Θεός ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη» · καὶ «εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο» ἤγουν τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ δηλοῦντες, ἦν ἡμεῖς ἀποδεξάμενοι καὶ μαθόντες διὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ αὐτοπτῶν τοῦ Λόγου γενομένων διατόρων ταύτην ἀνακηρύττομεν».

(Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως,

Ἱστορία Ἐκκλησιαστικῆ καὶ Μυστικῆ Θεωρίας, PG 98, 401D).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ

1. Στο «*Εύλογημένη...*» τό Εὐαγγέλιο δέν ὑψώνεται, μόνον σταυροῦται ἐπί τῆς ἁγίας Τραπέζης
2. Οἱ εὐχές ἀναγινώσκονται εἰς ἐπήκοον, μετὰ τίς αἰτήσεις τοῦ διακόνου καί πρό τῆς ἐκφωνήσεώς τους
3. Ἡ θυμίαση τῶν ἀναγνωσμάτων γίνεται στό ἀρχαιοπρεπῶς ψαλλόμενο ἀλληλουάριο τοῦ ἀποστόλου, ἀπό τόν διάκονο, μέ πᾶσα τάξη καί ἄνεση
4. Στήν μικρά εἴσοδο, μετὰ τήν εὐχή τῆς εἰσόδου καί τή στιχομυθία ἱερέως-διακόνου, τό ἅγιο Εὐαγγέλιο ὑψοῦται στό «*Σοφία· Ὁρθοί*», δέν σταυροῦται
5. Ὅταν ὁ ἱερεύς θυμιᾷ, ὁ διάκονος ἴσταται ἀπέναντι φέρων στά χέρια του τόν τίμιο σταυρό τῆς εὐλογίας, τόν ἀποτεθημένο στήν ἁγία Τράπεζα
6. Στή μεγάλη εἴσοδο ὁ διάκονος κρατεῖ ἐπί τῆς κεφαλῆς τό ἅγιο δισκάριο καί βλέπει τήν πορεία του κάτωθεν αὐτοῦ. Τά ἐκφωνητικά τῆς μεγάλης εἰσόδου λέγονται τμηματικά ὑπό τοῦ διακόνου ἐπαναλαμβανόμενα ἕνα πρός ἕνα ὑπό τοῦ ἱερέως
7. Οἱ εὐλογίες πρός τόν ἀναγνώστη, τόν εὐαγγελιστή καί τόν λαό τῆς συνάξεως δίδονται μέ τό δεξιό χέρι τοῦ ἱερέως (*ποτέ μέ ἱερά ἀντικείμενα, ὅπως π.χ. ἅγιο Ποτήριο, Εὐαγγέλιο, ἀέρα, σταυρό κ.λπ.*).
8. Τά «*Στῶμεν καλῶς...*», «*Τάς θύρας...*», «*Ὁρθοί· Μεταλαβόντες...*» λέγει ὁ διάκονος ἐστραμμένος πρός τόν λαόν. Κατά τό σύμβολο δέ τῆς πίστεως ἐκτελεῖ ρόλο κανονάρχου, γιά τήν εὐτακτη ἀπαγγελία του ἀπό ὅλη τή σύναξη
9. Στήν ἐκφώνηση «*Τόν ἐπινίκιον ὕμνον ἄδοντα...*» αἶρει ὁ διάκονος τόν ἀστερίσκο ἀπό τό δισκάριο καί εἰς τό «*Τά σά ἐκ τῶν σῶν...*» ὑψώνει ὁ ἴδιος καί σταυροῖ τά ἅγια
10. Μετὰ τό «*Ἐξαιρέτως...*» ὁ διάκονος λαμβάνει τό θυμιατό ἀπό τόν ἱερέα καί ἴσταται πίσω ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα θυμιῶν, μέχρι καί τό τέλος τῆς εὐχῆς: «*Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου...*».
11. Ὁ διάκονος ζώνει τό ὄράριό του ὄχι στό «*Πάτερ ἡμῶν...*», ἀλλά ἀφοῦ εἰσέλθει στό βῆμα, μετὰ τήν ἐφώνηση «*Τά ἅγια τοῖς ἁγίοις*», χαλᾷ δέ αὐτό πρό τοῦ «*Μετά φόβου...*»
12. Ἱερεῖς καί διάκονοι κοινωνοῦν χωρίς καθυστερήσεις, ἀμέσως μετὰ τόν μελισμό τοῦ ἀμνοῦ, τήν πλήρωση τοῦ ποτηρίου καί τή ρίψη τοῦ ζέοντος, μέ τό «*Ἰδού προσέρχομαι...*». Οἱ εὐχές τῆς μεταλήψεως ἐλέχθησαν ἰδιωτικῶς
13. Στή μετάληψη τῶν πιστῶν ὁ διάκονος βοηθᾷ τόν ἱερέα μέ τό μάκτρο γιά τήν εὐτακτη μετάδοση τῶν ἁγίων δώρων
14. Πρό τοῦ «*Πάντοτε νῦν καί αἰεῖ...*», ὁ ἱερεύς παραδίδει τό θυμιατό μαζί μέ τό δισκάριο στόν διάκονο, ὁ ὁποῖος τά εἰσφέρει στήν πρόθεση
15. Ἐξερχομένου τοῦ ἱερέως γιά τήν ἀπόλυση κλείουν πίσω του τά βημόθηρα, αὐτός δέ κατέρχεται στό μέσον τοῦ ναοῦ, ἀπολύει, δίδει τήν τελική εὐλογία καί μοιράζει τό ἀντίδωρο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Βυζαντινή Προηγιασμένη

Ἐναρξη μέ «εὐλόγησον Δέσποτα»

Προοιμιακός (Ψ.ΡΓ')

Μεγ. Συναπτή, α' εὐχή Λυχνικοῦ

Στιχολογία ψαλτηρίου: «Πρός Κύριον» σέ
τρεῖς στάσεις

Ψαλμοί Λυχνικοῦ

(ρμ' κ.τ. λ.)

Στιχηρά

Εἴσοδος

Φῶς Ἰλαρόν

Ἀναγνώσματα (2)

Κατευθυνθήτω

Ἐκτενής Μεγάλη, Εὐχή

Κατηχούμενα

Δεήσεις τῶν πιστῶν

Εἴσοδος τῶν Προηγιασμένων

«Νῦν αἱ δυνάμεις...»

Πληρωτικά, αἰτήσεις, Κυριακή προσευχή

(εὐχή μετά τό ἀποτεθῆναι τά ἅγια)

Κεφαλοκλισία

Μελισμός, Ἐνωσις, κοινωνία,

Κοινωνικό:

«Γεύσασθε...»

«Εὐλογήσω τόν Κύριον....»

«Πληρωθήτω τό στόμα ἡμῶν....»

Εὐχαριστία: «Ὁρθοί· Μεταλαβόντες...», κ.τ.λ.

Ἀπόλυση, δύο ψαλμοί λγ', ρμδ'

Προηγιασμένη Ἰακώβου

Ἐναρξη μέ «Δεῦτε προσκυνήσωμεν»

Προοιμιακός

Στιχολογία ψαλτηρίου: «Πρός Κύριον»
σέ τρεῖς στάσεις»

Ψαλμοί λυχνικοῦ (ρμ' κ.τ.λ.)

Στιχηρά

Εἴσοδος ἀπό τό κάτω μέρος τοῦ Ναοῦ,
συναπτή, εὐχή ἀναγνωσμάτων

Ἀναγνώσματα (3), «φῶς ἰλαρόν» καί

Εὐαγγέλιο (Μεγάλης Ἑβδομάδος)

Καταξίωσον. Στιχηρά

Ἐκτενής, Αἴτησις, Εὐχή

Κατηχούμενα, φωτιζόμενοι

Λιτή. (Εἴσοδος στό ἱερό)

«Κατευθυνθήτω», «Νῦν Ἀπολύεις»

Ἀπόλυση τῶν κατηχουμένων

Ἡ εἴσοδος τῶν Προηγιασμένων

«Νῦν αἱ δυνάμεις...»

Σύμβολον τῆς Πίστεως

Κεφαλοκλισία: «Στῶμεν καλῶς...»

Καθολική συναπτή

Κυριακή προσευχή

Κεφαλοκλισία

Ἐψωση, Μελισμός, Ἐνωση,

Μετάληψη, κοινωνικό «Γεύσασθε...»

Εὐχαριστία: «Πλήρωσον τό στόμα
μου...»

(Τροπάριο) κ.τ.λ.

Κεφαλοκλισία

Ἀπόλυση

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ «ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΓΩΝ»

Ἐναρξη

Εἰρήνη πᾶσι

Καί τῷ πνεύματί σου

Ἀναγνώσματα (5)

Ὅμιλία

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου...

Ἀκροώμενοι

Κατηχούμενοι

Ἐνεργούμενοι

Φωτιζόμενοι

Ἐν μετανοίᾳ

Πιστοί

Ἀσπασμός - Χερνιψία

Προσφορά δώρων

Ἁγία Ἀναφορά (Ἐπινίκιος, ἰδρυτικοί λόγοι, ἀνάμνηση, ἐπίκληση)

Δεήσεις πρό Θείας Κοινωνίας, ὕψωσις - μελισμός

Θεία Κοινωνία: Κοινωνικό, ψαλμ. 33, «Εὐλογήσω τόν Κύριον...»

Ἐσχάτη Εὐχαριστία

Κεφαλοκλισία - Ἀπόλυσις

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΙΑΚΩΒΟΥ ΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΘΕΟΥ

- Ευχές προπαρασκευαστικές (3)
- Είσοδος («*Ὁ Μονογενής*» ως είσοδικό)
- Εύχή
- Τρισάγιο (συναπτή, εύχή, έκφώνηση)
- Ἀναγνώσματα (Παλαιά Διαθήκη, Προκείμενο, Ἀπόστολος, εύχή θυμιάματος πρό Εὐαγγελίου. Ἀλληλουάριο. Ἐκτενής, εύχή πρό τοῦ Εὐαγγελίου, Εὐαγγέλιο)
- Κήρυγμα
- Σχολάσωμεν ἔκτενῶς (δεήσεις)
- Εύχή μετά τό Εὐαγγέλιο
- Ἀπόλυση Κατηχουμένων
- Προσκομιδή (Μεγάλη Εἴσοδος)
- «*Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία.....*»
- Ευχές
- Σύμβολο τῆς Πίστεως
- Προπαρασκευαστικές δεήσεις («*Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῶ...*», «*Μεγαλύνετε τόν Κύριον...*», Καθολική συναπτή, Ευχές)
- Ἀναφορά (διάλογος, πρόλογος, ἐπινίκιος ὕμνος, ἰδρυτικοί λόγοι, ἐπίκληση, δίπτυχα)
- Προετοιμασία γιά θεία Κοινωνία
- Κυριακή Προσευχή
- Κεφαλοκλισία
- Ὑψωση, μελισμός, ἔνωση, μετάληψη
- Κοινωνικό «*Γεύσασθε καί ἴδετε*» (ὀλόκληρος ὁ ψαλμός λγ')
- Εὐχαριστία («*Πλήρωσον τό στόμα μου αἰνέσεως, Κύριε...*»)
- Κεφαλοκλισία
- Ἀπόλυση

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

- Εύχές λεγόμενες στό Διακονικό (μέσα στό ιερό μυστικῶς). Κατά όρισμένους κώδικες ἦσαν εύχές άντιφώνων
- Εἴσοδος μέ προσφορά Θυμιάματος (Εἰρήνη πᾶσι, καί τῷ πνεύματί σου, Ἐπί προσευχήν στάθητε, Κύριε ἐλέησον (γ')). Εύχή εισόδου, ό μονογενής ... ὅπως στή Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου
- Τρισάγιο (βυζαντινή επίδραση)
- Ἀναγνώσματα τέσσερα (δύο Παλαιᾶς - δύο Καινῆς Διαθήκης)
- Πρόλογος τοῦ Ἀλληλοῦια μεταξύ Ἀποστόλου καί Εὐαγγελίου (βυζαντινή επίδραση)
- Συναπτή (διαιρεῖται σέ δύο μέρη)
- Ἀπόλυση κατηχουμένων
- Εἴσοδος τῶν Δώρων
- Χερουβικό (βυζαντινή επίδραση)
- Ἀσπασμός
- Σύμβολο της Πίστεως (μεταγενέστερο)
- Ἁγία Ἀναφορά (ιδιόμορφα διακονικά καί τά δίπτυχα πρίν τόν καθαγιασμό)
- Τά αἰτήματα τά μή εισαγόμενα διά τοῦ «*Μνήσθητι Κύριε*» εἶναι τῆς αἰγυπτιακῆς λειτουργικῆς πράξης. Τά αἰτήματα πού εισάγονται μέ τό «*Μνήσθητι Κύριε*» εἶναι ιεροσολυμιτικά
- Τό «*Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας...*» ἔχει διαμορφωθεῖ κατά βυζαντινή επίδραση
- Ὑπάρχει προεπίκληση πρίν τό «*Λάβετε, φάγετε*»
- Τό εισάγον τόν ἐπινίκιον ὕμνον τμήμα τῆς εύχῆς τῆς Ἀναφορᾶς προέρχεται ἀπό τό εύχολόγιο τοῦ Σεραπίωνος, τήν κοπτική Λειτουργία καί τόν πάπυρο Der Balizeh
- Ἡ διπλή ἐπανάληψη τοῦ ἐπινικίου προέρχεται ἀπό τή Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου
- Λεῖπει τό «*Ἰωσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις*»
- Τό τμήμα τῆς ἐπικλήσεως ἔχει ὑποστεῖ ἐπιδράσεις ἀπό τή Λειτουργία τοῦ Ἰακώβου
- Στήν Ἀναφορά τοῦ Σεραπίωνος ἡ ἐπίκληση ἀναφέρεται στό Λόγο
- **Προπαρασκευή για τή Θεία Κοινωνία**
- Κυριακή Προσευχή διπλή κατ' επίδραση τῆς Λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου, εύχή κεφαλοκλισίας, εύχή ὑψώσεως τοῦ ἁγίου ἄρτου, μελισμός, ἔνωση
- Τό «*Πάτερ ἡμῶν*» τοποθετεῖται πρό τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου ἐνῶ στήν ἀρχαῖκή αἰγυπτιακή λειτουργική πράξη τοποθετεῖται μετά ἀπό αὐτήν
- Κοινωνικό «*Αἰνεῖτε τόν Θεόν*», μετάληψη
- Ἀπόλυση

Προπαρασκευαστικές Πράξεις (ένδυση, έν πομπή είσοδος στο σολέα, χερνιψία, έξομολόγηση (confiteor), προσκύνηση αγίας Τραπέζης, κλείεται τό μεγάλο βήλο, πρόθεσις τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου - **πρό τῆς Λειτουργίας κατά βυζαντινή επίδραση - Δέν υπάρχουν μερίδες αγίων καί ζώντων – κεκοιμημένων - Ὑπάρχουν ἄζυμα - Δέν ἀναμειγνύουν νερό στόν οἶνο τοῦ ἀγίου ποτηρίου.**

- Ἔναρξη: «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία...»
- Ἀντίφωνα (μόνο οἱ εὐχές τῆς βυζαντινῆς Λειτουργίας καί ἡ εὐχή τῆς εἰσόδου)
- Εἴσοδος ὑποτυπώδης. Γίνεται μόνο περιφορά γύρω ἀπό τήν ἀγία Τράπεζα καί ὕψωση τοῦ Εὐαγγελίου
- Τρισάγιο (χριστολογική ἐρμηνεία) - ἔχει χαρακτήρα εἰσόδου ὅπως καί στό βυζαντινό τύπο
- Ἐκτενής καί εὐχή πρό τῶν ἀναγνωσμάτων, ὅπως καί στούς ἄλλους ἀνατολικούς τύπους. - Ἀναγνωρίζεται σ' αὐτήν ἡ πρό τοῦ Τρισαγίου συναπτή τῆς ἀρχαιότερης μορφῆς τῶν βυζαντινῶν Λειτουργιῶν.
- Ἀναγνώσματα εἶναι τρία: προφητεία - ἀπόστολος – εὐαγγέλιο - προκείμενα - κατά τό εὐαγγέλιο προσφέρεται θυμίαμα
- Σύμβολο τῆς Πίστεως: ἀπαγγέλλεται ἀπό τό διάκονο συνοδεύοντος τοῦ λαοῦ, ἀμέσως μετά τό εὐαγγέλιο, ὅπως στόν τύπο τοῦ Μαλαμπάρ κατά ρωσική μᾶλλον επίδραση. ἔχει ὡς βάση τό κείμενο τῆς Νίκαιας, περιέχει τή διδασκαλία τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί διατηρεῖ καί τούς ἀναθεματισμούς τοῦ συμβόλου τῆς Α'. Κατά τήν ἀπαγγελία οἱ πιστοί συνάπτουν τίς παλάμες τῶν χεριῶν τους
- Νέα ἐκτενής, αἰτήσεις (πληρωτικά) ὅπως στίς Λειτουργίες τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν καί Ἰακώβου
- Εὐχή κεφαλοκλισίας – εὐλογία
- Δεήσεις ὑπέρ τῶν κατηχουμένων
- Εἴσοδος τῶν δώρων (Προσκομιδή) - Ἐπηρεασμένη ἀπό τή βυζαντινή πράξη. ἔχει ὅμως ἀρχαιότερα καί νεότερα στοιχεῖα - Δέν εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ λιτανευτική

μεταφορά τῶν δώρων στό θυσιαστήριο - Μόνο ὁ διάκονος φέρει τά δῶρα κατά τήν ἀρχαία τάξη καί ὁ ἱερέας τά ὑποδέχεται στό θυσιαστήριο - Ἡ λιτάνευση γίνεται γύρω ἀπό τήν ἁγία Τράπεζα - Ἡ ψαλμωδία τοῦ χερουβικοῦ γίνεται κατ' ἀντιφωνία σέ συνδυασμό μέ τό πιθανῶς ἀρχαιότερο «*χερουβικό*» «*Ἄρατε πύλας...*» (ψαλμ. κγ', στ. 7-10) - ὁ ἱερέας ἀποβάλλει τίς ἐμβάδες καί τήν μίτρα καί λέγει, τήν εὐχή «*Οὐδεὶς ἄξιος...*»

- Ἀσπασμός. Μεταδίδεται σ' ὅλους τούς πιστούς
- Εὐχή Ἀναφορᾶς. Εἶναι λιτή καί μέ ὑψηλή θεολογία. Ὑπάρχουν οἱ γνωστές παρεμβάσεις τοῦ λαοῦ καί διακόπτεται ὑπό τριῶν θεολογικῶν ὕμνων
- Τά δίπτυχα εἶναι ἐκτενῆ ὅπως στίς Λειτουργίες τοῦ Μάρκου καί τοῦ Ἰακώβου. Λέγονται πανηγυρικά, διά τῆς ἀπαγγελίας καί ψαλμωδίας αὐτῶν ἐναλλάξ ἀπό τόν ἱερέα, τό διάκονο, τόν χορό
- Κυριακή Προσευχῆ. Μεταξύ τοῦ «*Πάτερ ἡμῶν...*» καί τῆς ἐκφωνήσεως ὑπάρχει ὁ λεγόμενος «*ἐμβολισμός*»
- Ἡ πρό τοῦ λαοῦ ὕψωση τῶν δώρων εἰσήχθη μετά τόν 18' αἰώνα κατά λατινική ἐπίδραση
- Ὁ διάκονος καί ὁ λαός κοινοῦν καί ἀπό τά δύο τά εἶδη ὄχι ὅμως ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ποτηρίου, οὔτε διά τῆς λαβίδος
- Ἡ κατάλυση γίνεται ἀπό τόν ἱερέα στήν ἁγία Τράπεζα
- Ὅπισθάμβωνος εὐχή
- Ἀνάγνωση τοῦ προλόγου τοῦ κατά Ἰωάννην Εὐαγγελίου κατά ρωμαϊκή ἐπίδραση

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΤΥΠΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ: τοῦ IR. DALMAIS

